

Lääne uuspaganluse piirjooni

Ergo-Hart Västrik

Uuspaganlust (või paganlust) võib käsitleda kui marginaalset kultuurilis-religioosset nähtust tänapäeva avatud ühiskonnas. Käesolev kirjatöö on kokku pandud peamiselt Interneti materjalidest: olen kasutanud informatsiooni, mida sain otsinguprogrammide ja märksõnade vahendusel - enamjaolt olid need uuspaganlike organisatsioonide ja fännide koduleheküljed, mis sisaldasid lisaks üldinfole ka uuspaganlikku mõtet kultiveerivaid esseid, käsiraamatuid ning vastuseid "korduma kippuvatele küsimustele". Töö on küllalt pinnapealne ning annab lühiülevaate uuspaganlusest ingliskeelses Lääne kultuuriruumis, iseäranis Põhja-Ameerikas, sest sealised rühmitused on end jõuliselt tutvustanud Internetis. Toon ära mõned tänapäeva Lääne uuspaganlusele omased karakteristikud ning seiku uuspaganlike voolude kujunemise kohta. Käsitlus pole mitte mingil juhul ammendav, sest WWW-leheküljed ei kajasta kindlasti uuspaganluse kogu värvikirevust ning samuti ei õnnestu "otsijatega" ka paremal tahtmisel leida kõiki asjassepuutuvaid lehekülgi. Küll on aga tähelepanuväärne Interneti osa kõikvõimalike vähemuste vaadete-ideede levikus ning ühiskonna muutmisel pluralistlikumaks, mis peaks võimaldama marginaaliate enamat tundmist ja mõistmist.

Tänapäevast Lääne ühiskonda võib nimetada ka postreligioosseks või postkristlikuks, sest võrreldes eelnenud ajajärgudega on toimunud üha progresseeruv sekulariseerumine. Võib öelda, et religiooni on asendanud tänapäevase elu muud aspektid: kultuslikke jooni on nii poliitikas, popkultuuris, massimeedias. Laiemalt iseloomustatakse tänapäeva kui teaduseajastut, kui ilmikluse ja ratsionalismi võidukäiku. Näib, et just religioosse dominandi vähenemine igapäevaelus ning ühiskonnas üldse on vastukaaluks kaasa toonud huvi alternatiivsete vaimu- ja usuliikumiste vastu. See tendents avaldub Lääne kultuuriruumi jaoks eksootiliste Ida või Uue Maailma usundite ning mõttevoolude, erinevate kristlike ja mittekristlike vähemussektide ning väga mitmekesiste muude uususundite tekkes ja levikus. Kõiki suundumusi iseloomustab soov mõista maailma ning käituda teistmoodi võrreldes sellega, kuidas seda on tehtud varem, täiendada kas siis kristluse peavoolu, olla alternatiiviks ateismile või mingile muule ühiskonnas domineerivale tendentsile.

Mõiste *uusususund* on siinpuhul suhteline, sest nn uued usundid pärinevad tihtipeale iidsetest, kuid antud kultuuriruumi jaoks "võõrastest" usunditest, ning uususundi pooldajad on seega uue usundi "maaletoojateks". Tegemist võib olla ka mõne tuntud õpetuse mutatsiooniga, Lääne kultuuriruumis näiteks ristiusu põhjal sündinud vähemussektide ning usulahkudega, mis aja jooksul erinevatest kristlikest kirikutest välja on astunud või sealt välja heidetud (vt Leppik 1992: 52). Teisalt võidakse

taotlema mõne juba hääbunud usundi jätkamist, mistõttu pooldajad on kunagise usundi "taaselustajad". Sõna *usund* kasutamine selles kontekstis võib olla eksitav, sest uus-usundite dogmad, rituaalid, pühasused jms pole alati selgelt fikseeritud ja nii ei sarnane nad kõrgreligioonidega, kuigi tihti vastanduvad just neile. Enamjaolt ei piirdata mitte ainult "uskumisega", vaid õpetus puudutab laiemalt üldist elustiili ja -viisi. Samuti ei saa alati rääkida "usklikest", vaid teatud rühmituse liikmetest, praktiseerijatest, suundumuse poolehoidjatest või huvilistest.

Alates 1960-ndatest aastatest nii Euroopas kui Põhja-Ameerikas enamat tuntust saanud uuspaganlikku liikumist (või uuspaganlust) loetakse tavaliselt just eespool nimetatud uususundite hulka. Sõna *uuspaganlus* ei tähista siiski mitte mingit ühtset homogeenset liikumist või suundumust, vaid kujutab endast üldistavat metaterminit, mille alla mahub väga lai spekter alternatiivseid liikumisi alates Üamanismiharrastusest kuni naisliikumiseni välja. Raske on seega anda selget uuspaganluse definitsiooni ning märksa lihtsam on eri suundumusi ja voole kirjeldada.

Kõige üldisemalt määratletakse uuspaganlust kui katset taaselustada muistseid polüteistlikke Euroopa ja Kesk-Ida usundeid (EB 1989). Neid eristatakse samuti väga mitmel moel, sest end uuspaganlikeks nimetavad üksikisikud, rühmitused ja voolud toetuvad väga erinevatele

1. etnilistele või lokaalsetele traditsioonidele (nt germaani, keldi, vahemeremaade, egiptuse, balti),
2. tänapäevastele kirjalikele allikatele (nt antropoloogilised teooriad ja hüpoteesid, ilukirjandusteosed, raamatud alternatiivsest vaimsusest ning muud eespool nimetatud allikatest kokkupõimitud käsiraamatu-taolised trükised), või
3. alternatiivsetele suundumustele ühiskonnas (nt okultism, vabamüürlus, antroposoofia, *New Age*, feminism, roheline liikumine).

Mainitud allikad võivad olla liikumisse kaasatud kas üksiti, paarikaupa või kõik korraga. Vahet võib laias laastus teha rühmitustel ja liikumistel, mis (a) järgivad mingit konkreetset, hästi dokumenteeritud "puhast" traditsiooni, mis on minevikus tõesti eksisteerinud (nt druiidid Inglismaal, *Asatru* Skandinaavias, hellenid Kreekas), (b) kombineerivad erinevate traditsioonide ja mitte-kristlike usundite elemente kaasaegsetele metateooriatele ja alternatiivmeelsusele toetudes (nt erinevad Wicca koolkonnad), või (c) sünteesivad eri algetest abstraktse ning universaalse paganliku usundi (nt *Church of All Worlds*).

Tänapäevase uuspaganluse juured on 18.-19. sajandi romantismis, kui õpetatud ringkondades tekkis elav huvi oma "metsiku" päritolu vastu, mis oli omakorda õhutatud okultismi harrastustest. Uuspaganlike rühmituste eelkäijateks on peetud vabamüürlaste vennaskondi, nt Inglismaal 1707. aastal asutatud *British Order of Druids*, mille eesmärgiks oli luua pärismaine müstiline ordu (EB 1989). Ka 19. sajandil, paljude Euroopa rahvaste "ärkamisajal", oli etnilise päritolu määratlemine väga oluline ning sageli otsiti tuge oma rahva kuulsusrikkast, kuid unustatud paganlikust minevikust. Nii on huvi muinsuse ja ajaloo vastu kindlasti andnud tõuke uuspaganliku mõtte arenguks. Uute rahvusriikide loomisel oli osa rahvusideoloogide arvates tarvilik luua ka nn rahvuslikud religioonid, et saavutada täielik sõltumatus teistest kultuuridest. Seda perioodi iseloomustabki "rahvuslike mütoloogiate" väljakujunemine ning teadlik arendamine, paljude päris- ja pseudo-mütoloogiliste jumalate teatavakssaamine laiadele rahvahulkadele. Riigikorra

stabiliseerumisel kaotas paganlik mõte rahva hulgas sageli aktuaalsuse ning jäi püsima äärmusnatsionalistlike poliitiliste või ühiskondlike rühmituste ideoloogiatesse.*1 Kuigi ühelt poolt rõhusid sellised ideed natsionalismile ja sõltumatusele, oli teiselt poolt ühendavaks vajadus otsida verejargseid hinge- ja ususugulasi hõimurahvaste hulgast. Uuspaganluse levikus Põhja-Ameerikas võib näha uut lainet valgete väljarändajate identiteedi otsingutes ja täpsemas enesemääratluse vajaduses (viljastav mõju võiks siinpuhul olla ka viimastel kümnenditel hoogu saanud indiaanlaste ärkamis- ja hõimuliikumisel).*2

Uuspaganlus kui mõtteviis või -vool on olnud kaootiline ning arvatavasti kõigis Euroopa maades on olnud inimesi, kes üksikult või rühmiti on (uus)paganliku mõttega iseseisvalt, teineteisest sõltumatult tegelnud. Uuspaganliku liikumise laine taga pärastsõljajärgses Euroopas ja Põhja-Ameerikas on suuresti olnud inglase Gerald B. Gardneri (1884-1962) tegevus. Liikumise teadvustumine ning elavnemine oli seotud Gardneri raamatu *Witchcraft Today* ilmumisega trükis 1954, kolm aastat pärast Briti viimase nõidusevastase seaduse (*British Witchcraft law*) tühistamist. Gardner ise ei kasutanud (uus)paganluse mõistet, vaid võtmesõnaks oli "nõidus" (*witchcraft*) ning ta toetus antropoloog Margaret Murray 1920-datel esitatud ideedele,*3 mille järgi Euroopa nõiakunst oli püsinud kristluse-eelsest ajast tänapäevani väikestes hajutatud, muistset paganlikku religiooni praktiseerivates gruppides (Melton 1989: 142, Clark 1994). Iseloomulik Gardnerile ja ta järgijatele on olnudki nõiduse käsitlemine iseseisva paganliku usundina: Murray ideede alusel polnud keskaegsete nõidade rituaalid suunatud mitte kuradile, vaid kumardati "kahenäolist sarvedega jumalat, keda võib samastada Januse või Dianusega ning keldi Cernunnosega" (Eliade 1994: 66 tsiteerib Elliot Rose'i). Samuti oli sel jumalusel ka naissoost esinemiskuju, keda varemalt olid kreeklased nimetanud Artemiseks ning roomlased Dianaks (*Noidat...* 1992: 100). Nii Murray kui Gardner püüdsid varasemaid seisukohti ümber hinnata, muuta üldist suhtumist nõidusesse, nõidadesse, sh ka inkvisitsiooni. Gardneri raamat populariseeris "nõidade religiooni" järjepidevuse ideed, ühtlasi pidas ta ennast traditsiooni otseseks jätkajaks, pühitsedes ise nõiaks mitmeid oma õpilasi. 1954. aastal asutas Gardner koos järgijatega Wicca,*4 nõidade-uuspaganate salajase ühenduse ning õpetus levis järk-järgult mitmete allühenduste (*covens**5) vahendusel. Sõna *Wicca* muutus üsna pea laialltuntud uuspaganluse sünonüümiks.

Wicca-usund on polüteistlik, peamisteks pühimusteks on Jumalanna (Goddess) ja Sarviline Jumal (Horned God) (Melton 1989: 142): esimest seostatakse enam maapinna ja kuuga, teist metsiku looduse ja päikesega. Wiccalastel on oma loitsud, maagilised protseduurid, rituaalsed esemed ning rituaalid, mis Gardneri järgi on olnud fikseeritud juba 16. sajandil "Varjude raamatus" (*Book of Shadows*). Oma tegevuses püüdis Gardner igati rõhutada Wicca traditsioonide iidsust ja autentsust, kuid hilisemad asjahuvilised ja kriitikud on leidnud, et suur osa Gardneri osutatud traditsioonidest oli müstifikatsioon: Wicca rituaalid, loitsud ja protseduurid olid kujundatud keskaegse rituaalse maagia tekstidele ja kaasaegsete okultistide töödele toetudes, mis on Gardneri oma eelistuste järgi kokku põimitud. On osutatud, et enamuse Wicca rituaalidest on kirjutanud Gardneri usaldusalune, esimene Wicca ülempreestrinna Doreen Valiente, samuti on Gardner toetunud kirjanik Robert Graves'i, folklorist James Frazeri, okultist Aleister Crowley jpt teostele ning olnud mõjutatud mitmest okultistlikust ühingust (*Noidat...* 1992: 104-108, Gillette & Stead 1994).

Wicca-usund ei püsinud ühtsena ning aja jooksul on esile kerkinud wiccalasi, kes pole eelkäijate, ennekõike Gardneri kõiki vaateid jaganud ning on õpetust täiendades loonud oma Wicca voolu. Tavaliselt on sellisel juhul oma "tee" tutvustamise ning propageerimise vajadusel kirjastatud ka oma fundamentaalne teos, mis taas on koondanud poolehoidjaid ning Wiccat omal moel edasi arendanud. Alates 1960-ndate lõpust on hakatud uuspaganlikke organisatsioone tunnistama usuühingutena *de jure*. Nii on nt 1988. a. USA-s registreeritud 18 erinevat Wicca usulahku (Melton 1989: 177-187).^{*6}

Kõikidele Wicca rühmitustele on ühine maagia kasutamine (tunnussümbol on pentagramm), piirdumine peamiselt kahe jumalusega (kuigi eri voolud nimetavad jumalusi eri nimedega ning pole ka üksmeelt selles, kas tegu on sümbolite, tegelike jumalate või jungilike inimese alateadvuses olevate arhetüüpidega). Ühised on küllalt sarnased rituaalid - igakuised kooskäimised, *esbat*'id, täiskuul, aasta 8 suuremat rituaali e *sabbat*'it tähistavad pööripäevi ning Samahain'i e Halloween'i (31. oktoober), Imbolc'i e Feast of Candles'it (2. veebruar), Beltane'i e May Day'd (30. aprill) ja Lughnasadh'i (1. august). Samuti on laiemalt aktsepteeritud mõned üldised töökspidamised, mis on kokku võetud *Wiccan Rede*'i nimelises värssstekstis - lõpulause *Harm none and do what you will* on saanud üleüldiseks wiccalaste tunnuslauseks. Paljud Wicca kirjutised rõhutavad sallivust teiste usundite ning ka uuspaganlike õpetuste suhtes, kuid väga selgelt eristatakse oma õpetust satanismist ning *New Age* usunditest (Alt.Religion.Wicca FAQ 1995).

Kuigi Wicca õpetuses on rohkesti elemente keldi pärimusest, mis oli Gardnerile kõige lähedasem, ei lähtu Wicca ühest konkreetsest etnilisest traditsioonist: see on eelkõige Euroopa keskaegne ja uusaegne käsitlus nõidusest, mida on vaadeldud laiemas kontekstis, tõlgendatud uuel viisil ning loodud selle põhjal kaasaegne traditsioon. Siiski pole nõiakunsti-huvi midagi iseäralikku ega erakordset, vaid "lahutamatu osa suuremast suundumusest, okultse ja esoteerilise suurmoest" (Eliade 1994: 65).

Mõiste "uuspaganlus" juurutas laiemasse käibesse Tim Zell, hilisema nimega Otter G'Zell (Melton 1989: 145), kes on tuntud kui usuühenduse *Church of All World* (CAW) rajaja. Zell oli tuttav Gardneri ideedega, kuid teine, võib-olla veel enama tähtsusega allikas, millele CAW-i mütoloogia põhineb, on *science fiction*'i autori Robert Heinleini raamat *Stranger in a Strange Land*.^{*7} CAW on märkimisväärne ka selle poolest, et ta on esimene ametlikult tunnustatud uuspaganlik usuorganisatsioon, mis registreeriti föderaalasel tasandil USA-s 1968. aastal. Oma mitme tuhande liikme ja toetajaga on CAW praegu kõige suurem uuspaganlik organisatsioon Ameerikas (vt Melton 1989: 180, G'Zell 1996).

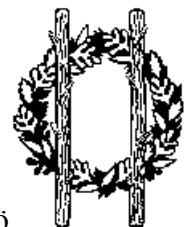
CAW'i ideoloogia järgi on uuspaganlus tänapäeval taaselustatud ja rekonstrueeritud muistne loodususund, n-ö "roheline" religioon. CAW õpetus keskendub sarnaselt Wiccale Jumalannale (Goddess), keda loetakse kõikide maailma usundite naisjumaluste algkehastuseks, ning meesalget esindavale Sarvilisele Jumalale (Horned God). Samuti on õpetusse kaasatud nn Gaia hüpotees: *à la* me kõik oleme oma eksistentsi eest tänu võlgu Maaemale (Mother Earth), kelle suurus avaldub ka

igas elavas rakus. Kirikul on liikmesorganisatsioonid mitmes riigis (USA, Kanada, Austraalia) ning hästiorganiseeritud hierarhiline struktuur. CAW on kaasatud tänapäevastesse ühiskondlikesse liikumistesse mitmete allorganisatsioonide vahendusel, mis keskenduvad eri valdkondadele (ökoloogiline haru, uurimiskeskus, pedagoogiline keskus). Kirikul on ajakiri *Green Egg*, pühapaik *Annwfn* - 55 aakri suurune metsane ala Lääne-Californias, kus toimuvad kiriku riitused ja ühised toimingud. CAW-i tunnuslauseteks on fraasid *Thou Art God/dess* ja *May You Never Thirst*. Kiriku tsentraliseeritusele osutab ka CAW-i esinduslik ning hästi struktureeritud WWW-lehekülg.

CAW on tüüpiline näide uus-usundist, mis lähtub erinevatest allikatest ning "kombineerib mitmete kultuuride arhetüüpe muude müstiliste ja spirituaalsete distsipliinidega" (G'Zell 1996). Liikumine on samas väga tänapäevane, sest kiriku õpetus on suunatud ak tuaalsetele, kogu inimkonnaga seotud probleemidele, nagu loodushoid, tehnitseerumine, seksism, pakkudes välja alternatiive nende lahendamiseks.

CAW-i ideoloogias on mitmeid tunnusjooni (mõisteaparaat, ökoloogiline hoiak, feminism, huvi eri algupära usundite vastu), mis on ühised *New Age* liikumise doktriiniga.*8 Sageli vaadeldaksegi uuspaganlust kui osa laiemast *New Age* kontrakultuurist, mille "suurt edu seletab rahulolematuse ametliku religiooniga, mis on muutunud liiga impersonaalseks ega arvesta inimeste emotsionaalseid vajadusi" (Laqueur 1996: 91). Alternatiivi pakkumine kristlusele, aga ka muudele kõrgreligioonidele, on üks uuspaganlikele liikumistele iseloomulik aspekt. CAW, nii nagu ka mitmed Wicca voolud on tugevalt feministliku suunitlusega: Jumalanna (Goddess) ja Maaema (Gaia) kultus vastandub suuresti muudele "maskuliinsetele", taevasse suunatud kõrgreligioonidele nagu kristlus, islam ja judaism. Üks kaasaegseid definitsioone määratlebki uuspaganlust kui "Maa usku" (Earth religion), mille järgi kultuses osaleja eesmärgiks on saavutada "harmoonia Maa ja kogu elavaga", vastandudes nii käsitlusele, mille järgi maa on vaid objekt alistamiseks ja kasutamiseks (vt COG 1996).

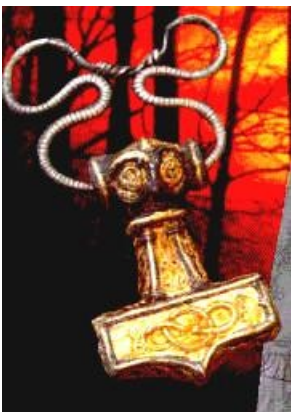
Paljud uuspaganlikud rühmitused vastandavad end *newage*-likele usunditele, rõhutades vajadust põhineda ühel kindlal traditsioonil erinevalt *New Age*'st, milles vabalt kombineeritakse eri päritoluga usundite elemente ning tulemuseks on kvasiusund, mis ei sarnane liialt ühelegi aluseks võetud usunditest. Siiski on ilmne, et nii uuspaganluse kui ka *New Age*'i puhul on nende liikumiste kujunemine toimunud kui mitte koos, siis vähemalt paralleelselt, teineteist täiendades ning seeläbi ka arendades.

Ingliskeelses kultuuriruumis on mitmeid uuspaganlike voole, mis lähtuvad n-ö autentsest traditsioonist, toetudes hästidokumenteeritud muistsele usundile. Tavaliselt tunnevad need inimesed siirast huvi oma või mõne muu rahva pärimuse vastu. Adutakse, et muistsete usundite järjepidevus võib küll olla katkenud, kuid tänapäevased teadmised neist kultuuridest lubavad algse usundi rekonstrueerida ning tänapäevasesse kultuurikeskkonda introductseerida. Olles osaks suuremast uuspaganlikust oikumeenist eristavad sellised rühmitused end tavaliselt selgelt eespool mainitud kombineeritud uuspaganlikest rühmitustest.

Muistse keldi usundi tänapäevast taaselustatud versiooni tuntakse kui druidismi, mis on tuletatud muinaskeldi preestrinimetusest *druid* ning druiidideks nimetavad end ka liikumises osalejad. Druiidide pärimust püüdsid taaselustada juba inglise vabamüürlaste vennaskonnad (vt eespool), kuid nn "romantilisest" taaselustamislainest on paljud praegused druiidide rühmitused selgelt distantseerunud. Tegelikult pole ka druiidide liikumine sugugi ühtne: on Wicca rühmitustele sarnaseid harusid (nt *Ár nDraíocht Féin*, *Order of Bards, Oviates and Druids*), teisalt aga grupe, mis rõhutavad vajadust naasta keldi vaimsuse ning hõimluse lätete juurde (nt *IMBAS*, *Keltria*) (vrd ADF 1997 ja *IMBAS* 1996). Viimased peavad väga oluliseks head ajaloo-tundmist, õpetuses püütakse välistada kõik ebateaduslikud ja fantaasial põhinevad eksiarvamused druiidide ja keldi pärimuse kohta üleüldse. Druidismi pooldajate järgi on see usund sobilikum Lääne-Euroopa tingimustesse kui kristlus, mis on pärit ida poolt. Druidism väljendab ka kunagiste briti väljarändajate identiteediotsinguid, sest Ameerika druiidide kirjutistes rõhutatakse sageli oma keldi algupära. Druiidid toonitavad seeläbi ka enam sidet esivanematega, austav suhe loodusesse on sellele veel lisaks.

Ka druidism on polüteistlik - kultus on suunatud jumalatele, mis on teada iiri, gaeli ja Wales'i mütoloogiatest. Druiidid viivad läbi oma rituaale muistsetes pühapaikades. Alates 1980-ndatest ongi druiidid Inglismaal enam avalikkuse huviorbiidis seoses suvise pööripäeva tähistamisega Stonehenge'is, millest hakkasid osa võtma ka hipid ja *newagetraveller*'id (vt *Longman...* 1992). Entsüklopeedia ja mõne juhusliku artikli põhjal näib, et Inglismaal vaadatakse druiidide peale skeptilisemalt kui Ameerikas, kus tavapärasest kõrvalekallete suhtes ollakse tolerantsemad kui konservatiivses Vanas Maailmas.

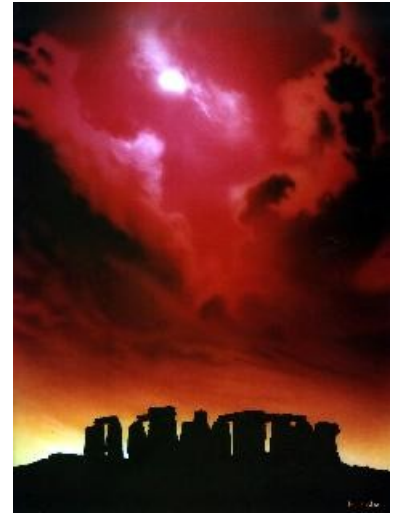
Lääne uuspaganlikest liikumistest kirjutades ei saa mööda minna ka Põhjala paganlusest, odinismist e Asatru rühmitustest, mis toetuvad Põhja-Euroopa ja Skandinaavia pärimusele. Nimetus on tuletatud islandi keelest ning tähendab 'aasile ustav' (nii nimetasid 19. sajandi õpetlased inimesi, kes jäid Skandinaavia kristianiseerimisel truuks vanale usule). Asatru rühmitused on kõige enam levinud taas Ameerika Ühendriikides ning Kanadas, samuti Inglismaal, Uus-Meremaal ning Skandinaaviamaades. Üldisem tendents näib osutavat seda, et Skandinaavias on küll rohkesti inimesi, kes on huvitatud otseste esivanemate, viikingite pärimusest ning ajaloost, kuid vastavad religioossed ühendused pole laiemalt tuntud.*⁹ Vastupidiselt on Asatru "hõimud" (ingl *kindreds*) laia huvilisteringiga USA-s ning Kanadas, mis taas võiks osutada vajadusele määratleda oma

päritolu ja meelsus ses suures rasside ja rahvaste virvarris. Ka Ameerika Asatru võtmefiguurid kasvasid välja Wicca rühmitustest. Esimesi suurorganisatsioone oli 1970-ndatel loodud *Asatru Free Assembly*, mis 1980-ndate lõpus hargnes mitmeks traditsiooniliseks ning uuenduslikuks haruks (vt AFA 1996, ROT 1996). Asatru rühmad ongi suure iseseisvusega ning leidub rohkesti eri suundumusi eri moel tutvustavaid WWW-kodulehekülgi.

Sarnaselt ortodokssele druidismile, toetuvad asatru lased õpetuses "puhtale" muinas-põhja pärimusele, mille kohta ammutatakse teadmisi akadeemilistest uuringutest ning Põhjala "pühadest tekstidest" - Eddadest, saagadest jms, mis tendentsina on iseloomulik kõigile minevikku

idealiseerivatele uuspaganlikele rühmitustele. Seega lähtuvad asatruused selgelt dokumenteeritud muistsest usundist, samuti pole asatruude jaoks võrreldes wiccalastega nii suure tähtsusega rituaalne maagia. Asatruude tunnussümboliks on Thori vasar Mjöllnir. Kui wiccalastele on tabuteema satanism, millega liikumise vastalised meeleldi Wiccat seovad, siis Asatru jaoks on tabuks natsism tänu just muinasgermaani traditsiooni elementide ja sümbolika ärakasutamisele kolmanda *Reich*'i ideoloogias (Gillette & Stead 1994).^{*10}

Uuspaganlike voole, suundumusi ning end paganaiks pidavaid üksikisikuid ja sõltumatuid rühmitusi on veel kindlasti palju.^{*11} Napib vaid teavet, sest mitte kõik rühmitused ei rutta ennast Internetis tutvustama ning paljud piirduvad paganlusehuvi ja omaenda sisemiste otsingutega ilma seda kellelegi deklareerimata. Lisaks veel tõsiasi, et nii mõnigi uuspaganlik organisatsioon on asutatud loomislustist või siis selgelt libera- või kontrarühmitustena, et seista vastu nt kohustuslikule koolikristlusele.

Margot Adleri raamatu *Drawing Down the Moon*,^{*12} seni väljapaistvama kaasaegse Lääne uuspaganluse käsitluse järgi oli 1970-date lõpul Ameerika Ühendriikides inimeste arv, kes määratlesid ennast kui uuspaganaid või wiccalasi, 50 000 ja 100 000 vahel (Clark 1994). Kuigi paljud rühmitused tutvustavad uuspaganlust kui üht kiiremini populaarsust võitvat usundivormi tänapäeva Lääne ühiskonnas, pole ta siiski üheselt tunnustatud võrdväärseks kõrgreligioonidega ning laiem üldsus saab informatsiooni uuspaganluse kohta peamiselt kollaka varjundiga nädalalehtede ja broshüüride veergudelt. ^{*13} Selline teave on aga enamjaolt halvustav või naeruväärstav ning siinpuhul võiks ja peaks Internet ühekülgse info kõrvale pakkuma ka märksa mitmekesisema ning objektiivsema pildi.

Kommentaariid

1. Enne Teist maailmasõda leidis paganlik mõtte laiemal kõlapinnal fashistlike ideoloogiat, kus antiigi ja muistsete germaanlaste vaimuväärtused rakendati toetama "valge rassi" ülimuslikkuse ideed - "indoeuroopa traditsiooni ürgsete põhjamaiste vormide otsimine oli Saksa natsionaalsotsialismi aluseid" (Udam 1994: 55). Fashistlike diktatuuride ideoloogiaid on mõjutanud kindlasti Fr. Nietzsche kristlusekriitika; paganlikku ideestikku edendas suuresti J. Evola traditsioonilisuse filosoofia (vt Stadnikov 1994, Udam 1994). Kolmanda *Reich*'i kokkuvarisemise järel oli germaani paganliku mõtte kultiveerimine ning sümbolite kasutamine saksa kultuuriruumis mõnda aega avalikkuses tabuteemaks, viimastel kümnenditel on need aga taas uut hoogu juurde saanud Euroopa parempoolses ideoloogias.
2. Äsja on põnevalt kirjutanud panindianismist Jaan Kaplinski (Maausust Põhja-Ameerika moodi. - *Postimees*, 9.01.1997).
3. Need jõudsid lugejateni Murray raamatu *The Witch Cult in Western Europe* (Oxford University Press, 1921; uustrükk 1962) ja tema poolt *Encyclopaedia Britannica*'sse kirjutatud nõidumise artikli

- vahendusel, mida trükiti mitmes järjestikuses entsüklopeedia väljaandes. Murray teooriad ja metoodika said akadeemilistes ringkondades terava kriitika osaliseks, kuid tekitasid siiski elavat huvi mainitud valdkonna vastu (*Noidat...* 1992: 102; Murray kriitika kohta vt Eliade 1994: 66 jj).
4. Sõna seostatakse muinasinglise sõnaga, mis tähendas naissoost nõida (indoeuroopa juursõnad *wic* ja *weik*; *Noidat...* 1992: 98).
5. *Coven* on 'nõidade koosolek' (*The New Collins...* 1992); wiccalased kasutavad sõna 'koguduse' tähenduses
6. Eristunud on puhtalt Gardneri järgijad e *Gardnerian Wicca*, Alex Sandersi järgi *Alexandrian Wicca*, *Algard Wicca*, mis on esimesena mainitute segu, Raymond Buckland'i *Seax Wicca* rühmitus, mis on peavoolust lahku löües hakanud järgima sakside muistset usundit, Victor ja Cora Andersoni *Faery Wicca*, feministlik *Dianic Wicca*, mille juhtfiguuriks on Zsuzsana Budapest, Aidan Kelly asutatud *The New Reformed Order Of the Golden Dawn*, mis püüdis kogu Wicca't reformeerida, Selena Fox'i *Church of Circle Wicca*, *Cymry Wicca* ja mitmed teised.
7. Lääne uuspaganlust uurinud antropoloogide Tanya Luhrmanni ja Margot Adleri järgi on osa uuspaganluse juurde jõudnud inimesi enne suurt huvi tundnud *science fiction*'i ja muu fantastikakirjanduse vastu (nt J. R. R. Tolkieni, Ursula K. LeGuini ja Margot Zimmer Bradley teosed) ning osa wiccalastest peab teadusfantastikat eriliseks usulise kirjanduse liigiks (*Noidat...* 1992: 122).
8. *New Age* liikumine sai alguse 1960-ndate lõpus nn Bostoni makrobiootilises kommuunis (Melton 1989). Peagi levis liikumine üle kogu Ühendriikide ning ka Euroopasse. Sellest ajast saadik on ta endasse sulatanud mitmeid uusi ja vanu religioosseid rühmitusi (Laqueur 1996: 90-91).
9. Andmeid õnnestus leida vaid Islandi kohta, kus luuletaja Sveinbjorn Beinteinssoni eestvõttel tunnistati Asatru kogudust *Ásatrúarfélagið* ametliku usuühendusena 1972. aastal (vt Gunnlaugsson 1993).
10. Vt eespool märkus [1](#).
11. Põneva seltskonna moodustavad ka kreeka-romaa pärimusele toetuvad hellenite rühmitused nii Kreekas kui ka Ameerika Ühendriikides (vt nt Shawn 1996).
12. Raamat ilmus 1979, uustrükk 1986.
13. Hea näide on jaanuaris 1997 *Postimees Extras* ilmunud "nupuke" Briti nõidade ülempreestrinnast (Sandie Jeffery nõiub usuvabaduse nimel. - *Postimees Extra* 11.01.1997, lk 14). Samuti illustreerib väidet keelefirma TEA poolt seerias *Pisiblufi käsiraamat* üllitatud Alexander C. Rae *Okultism* (Tallinn 1996).

Pildiallkirjad

1. Suurlinna tuled.
2. Wicca tunnussümbol pentagramm.
3. *Church of All Worlds*'i ametlik logo.
- 4.1. Üks druidistide organisatsiooni logodest.
- 4.2. Asatru tuntuim ja enamkasutatud sümbol - Thori vasar.

*** Stonehenge.

Kirjandus:

- ADF 1997. What Do Neopagan Druids Believe. *Ár nDraiocht Féin*, URL: <http://http://www.adf.org/intro/beliefs.html>
- AFA 1996. News from the AFA. *Asatru Folk Assembly* <http://www.lrbcg.com/heathen/afa/afanews.html>
- Alt.Religion.Wicca FAQ 1995. URL: <http://west.cscwc.pima.edu/~kwoolliscrof/WiccaFAQ.html>
- Clark, Mary A. 1994. Death and Dying in Contemporary Neo-Paganism. URL: <http://WWW.owl.net.rice.edu/~maryc/death.htm>
- COG 1996 = Definitions. *Covenant of the Goddess*, URL: <http://www.cog.org/general/idef.html>
- Gillette, Devyn & Stead, Lewis 1994. The Pentagram and the Hammer. URL: <http://WWW.webcom.com/lstead/wicatrue.html>
- Melton, Gordon J. 1989. *The Encyclopedia of American Religions*. Third Edition. Detroit, London: Gale Research Inc.
- Gunnlaugsson, Ólafur 1993. Sveinbjorn Beinteinsson Dies. URL: <http://WWW.saga.is/asatru/sveinbjorn.html>
- G'Zell, Otter 1996. Church of All Worlds. URL: <http://WWW.caw.org/about-caw.html>
- EB 1989 = Neo-Paganism. *Encyclopaedia Britannica*, Vol 8, Encyclopædia Britannica Inc., p 596
- Eliade, Mircea 1994. Mõningaid täheldusi Euroopa nõiakunsti kohta I. *Vikerkaar*, nr 4, lk 65-70
- IMBAS 1996. What We Mean By Celtic Reconstructionist Paganism. *IMBAS*, URL: <http://www.aa.net/~morrigan/imbass/www.htm>
- Laqueur, Walter 1996. Fin-de-siècle: veel üks nägemus. *Vikerkaar*, nr 5-6, lk 64-97
- Leppik, Jaan. J. 1992. Uususundid Eestis. *Vikerkaar*, nr 6, lk 52-57
- Longman... 1992 = Stonehenge. *Longman Dictionary of English Language and Culture*. Harlow: Longman Group UK Ltd., p 1308
- Noidat... 1992 = *Noidat ja noituus*. Mystiikan maailma. Series Director: Russell B. Adams, Jr. Copenhagen: Lademann
- ROT 1996. The Ring of Troth Official Homepage. URL: <http://www.netusa.net/~jmr/troth.html>
- Shawn, Eyer 1996. Myth, Mind, Science and Spirit. URL: <http://WWW.globaltown.com/shawn/>
- Stadnikov, Sergei 1994. Julius Evola - viimne gibelliin. *Vikerkaar*, nr 4, lk 58-64
- The New Collins...* 1992 = *Coven*. *The New Collins Dictionary and Thesaurus in One Volume*. Glasgow: HarperCollins Publishers, p 244
- Udam, Haljand 1994. Julius Evola ja traditsiooni mõiste. *Vikerkaar*, nr 4, lk 52-57
- Wordsworth...* 1995 = Neo-paganism. - Rosemary Goring (Ed.), *Wordsworth Dictionary of Beliefs & Religions*. Ware: Wordsworth Edition Ltd., p 366